

Hoe bereiden we zorgleerlingen goed voor op het voortgezet onderwijs?

Herma Regterschot en Henrike van Diest

Maakt u zich wel eens zorgen over bepaalde leerlingen, of ze het wel zullen redden op het voortgezet onderwijs? Door de veranderingen, zoals wisselende leerkrachten en klassen, en hogere verwachtingen op middelbare scholen kunnen sommige leerlingen het lastig krijgen. Door hen hier goed op voor te bereiden in de vertrouwde omgeving van het (speciaal) basisonderwijs, is de kans groter dat zij het zullen redden in het vervolgonderwijs. De gedragsinterventie Tools4School helpt leerlingen in hun vertrouwde schoolomgeving om zich voor te bereiden op hun volgende stap in het onderwijs.

Samuel is een jongen van 11 jaar. Hij zit in groep 8 van het speciaal onderwijs. In de klas valt op dat hij het moeilijk vindt om zich te beheersen als hij wordt uitgedaagd of als hij vindt dat hem onrecht wordt aangedaan. Hij beschikt over goede cognitieve capaciteiten en zou op basis hiervan terug kunnen naar het regulier onderwijs.

Zijn vader maakt zich zorgen of het gedrag van Samuel erger wordt in een omgeving met meer kinderen en minder overzicht. Met een extra steun in de rug van de training Tools4School, met name op het gebied van omgaan met leeftijdsgenoten en omgaan met autoriteiten, heeft de overstep meer kans van slagen.

Met de veiligheid van de huidige school kan Samuel zich goed genoeg redden. Hij zit de hele dag met dezelfde klasgenoten bij dezelfde leerkracht. Op het voortgezet onderwijs zal dit anders worden. Hij mist dan deze veiligheid en het overzicht. Ook wordt er dan meer zelfstandigheid van hem verwacht. Doordat hij nieuwe vaardigheden moet gaan inzetten en aangeleerde vaardigheden met minder steun en sturing vanuit de omgeving

geboden moet laten zien, zal dit sterker een beroep doen op zijn zelfbeheersing en zelfsturing.

LEERLING TRAINEN MET OUDERS EN SCHOOL ALS STEUNENDE CONTEXT

In de vaardigheidstraining Tools4school¹ wordt samen met de leerling, school en ouders in korte tijd inzichtelijk gemaakt wat de leerling al goed kan en waar de leerling moeite mee heeft. Daarnaast wordt er gekeken welke individuele en omgevingsfactoren invloed hebben op het functioneren van de leerling. Door middel van veel oefenen worden sociale en cognitieve vaardigheden aangeleerd en verbeterd. De leerkracht wordt betrokken bij het opstellen van de doelen en het geven van dagelijkse opbouwende feedback op het gedrag van de leerling via gedragskaarten. Hierdoor wordt de leerling in de praktijk gesteund en aangemoedigd om het juiste gedrag te laten zien. Daarnaast stimuleert het geven van dagelijkse opbouwende

¹ Tools4School is ontwikkeld door ©PI Research in samenwerking met SOz De bascule, HCO, Onderwijsadvies, gefinancierd door het Ministerie van OC&W.

feedback het planmatig werken aan gedrag binnen het team. Ook met ouders wordt gekeken naar hoe zij hun kind het beste kunnen ondersteunen. Bij de overstap naar het voortgezet onderwijs wordt samen met de ouders en leerling afgesproken op welke manier de 'gebruiksaanwijzing' van de leerling wordt meegegeven aan de nieuwe docenten. Daarnaast zijn ouders de continue factor die hun kind blijvend kunnen ondersteunen. Ook de leerling wordt geleerd om de eigen gebruiksaanwijzing te verwoorden. Steun van ouders en leerkrachten werken bevorderend voor zowel de betrokkenheid van leerlingen bij school als de motivatie om te leren (Fall en Roberts, 2011).

Tools4School bestaat uit meerdere onderdelen, die het effect van de training versterken:

- **Leerling:** een cognitieve en sociale vaardigheidstraining voor leerlingen (individueel of groepsgewijs).
- **Leerkrachten:** een informatiebijeenkomst voor leerkrachten over het beïnvloeden van het gewenste gedrag in de klas en het consequent bekrachtigen van het gewenste gedrag, waarbij de leerkracht feedback geeft aan de hand van dagkaarten.
- **Ouders:** een oudermodule, bestaande uit gestructureerde ouderbetrokkenheid (via de dagkaarten en vaste contactmomenten) en trainingsbijeenkomsten met de ouders.
- **Schoolbreed:** een borgingsplan van de interventie en de resultaten binnen de school en een warme overdracht naar de vervolgopleiding.

"De meerwaarde van Tools4School is zowel de docentbetrokkenheid als het versterken van de belangrijkste vaardigheden van de leerling. Door gedetailleerde informatieverzameling wordt er gericht getraind om de belangrijkste vaardigheden te versterken. Doordat de trainer van tevoren met de docenten afsprekt hoe zij de leerling kunnen versterken, is de kans op effectieve bekrachtiging in de klas het grootst. Dit zorgt ervoor dat de leerling de geleerde vaardigheden steeds beter leert toepassen..."

Judy Broer, K&J psycholoog en Tools4Schooltrainer

Afhankelijk van wat bij de leerling past, kan er een groepstraining of een individuele training worden ingezet. Tot nu toe is de ervaring dat de groepstraining voor leerlingen in groep 8 de beste manier is om hun vaardigheden voor de overstap naar het voortgezet onderwijs te versterken.

Individuele training voor de leerling

Het individuele traject heeft twaalf bijeenkomsten van anderhalf uur. Er zijn acht bijeenkomsten met alleen de leerling, twee met de ouders alleen en twee bijeenkomsten met ouder en leerling samen. Tijdens de eerste twee bijeenkomsten wordt in kaart gebracht welke vaardigheden bij de leerling versterkt moeten worden om beter te functioneren op school en voldoende toegerust te zijn voor een goede overstap naar het V(S)O. Met behulp van technieken uit de cognitieve gedragstherapie worden de vaardigheden op maat aangeleerd en geoefend met de leerling. Het uitgangspunt is 'leren door te doen'. Tijdens de training oefent de leerling de vaardigheid tot hij of zij die goed onder de knie heeft. Vervolgens oefent de leerling in de klas met de geleerde vaardigheden, ondersteund door gerichte feedback van de leerkracht. Tijdens de oudersessies wordt gewerkt aan het versterken van de ouderbetrokkenheid bij de trainingsdoelen. De training eindigt met een individuele evaluatie en het opstellen van een nazorgplan door de leerling, ouders en mentor.

Groepstraining voor de leerling

De groepstraining wordt uitgevoerd met maximaal vier leerlingen. Drie groepsbijeenkomsten worden gecombineerd met vier individuele bijeenkomsten (inclusief intake en afsluiting). In de eerste bijeenkomst wordt in kaart gebracht welke vaardigheden bij de leerling versterkt moeten worden om beter te functioneren op school en voldoende toegerust te zijn voor een goede overstap naar het V(S)O. Op deze manier wordt gericht gewerkt aan individuele doelen, waarbij de dynamiek van de groep gericht wordt gebruikt om deze doelen te behalen. De training eindigt met een individuele evaluatie en het opstellen van een nazorgplan door de leerling, ouders en mentor.

Samuel heeft de groepstraining Tools4School gevolgd.

Samuel was bij aanvang van de training goed gefocust op taken en hij was doelgericht, hij hield zich weliswaar aan de regels maar hij voelde zich snel verongelijkt en mopperde als er iets extra's aan hem gevraagd werd. Daarnaast kon hij zich uit de tent laten lokken door uitdagend en stoer gedrag, hierop kon hij zeer kwaad worden. Ook had hij de neiging zich te profileren als groot en zelfstandig maar kon dit nog niet altijd gestalte geven.

In de training gingen aandachtspunten voor Samuel uit naar het meer invloed hebben op moeilijk situaties, ook door het zelf inschakelen van volwassenen. Daarnaast waren de leerdoelen 'minder tegenzintonen als een (extra) taak/vaardigheid van hem gevraagd werd' en 'meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid ontwikkelen'.

De leerkracht van groep 8 was intensief bij de training betrokken en middels de docentenbijeenkomst geïnformeerd. Voor haar was het hierbij fijn weer nieuwe inzichten te verkrijgen en met elkaar hierover van gedachten te wisselen. Zij wist wat Samuel nodig had en met de training werd hierin voorzien. Vanuit de observatie van de leerkracht kwam naar voren dat Samuel zich inderdaad meer leeftijdsadequaat ging gedragen, het gemopper was

minder en zij kon hem naar zijn leeftijd aanspreken. Daarbij was zichtbaar dat hij zich kon optrekken aan de groeps/leeftijdsgenoten uit de training. Hij had veel minder de behoefte zich te profileren in de klas.

Samuel gaf in de boostersessie aan dat hij het heel leuk vond omdat ze veel grappige doe-opdrachten moesten doen. Daarnaast was het ook nog leerzaam! Samuel vermoedde dat als hij de training niet had gedaan hij vaker boos zou zijn geweest. Naar voren kwam dat Samuel het nog wel nodig heeft dat een volwassene bemiddelt bij een conflict. Met zijn mentor heeft hij de afspraak gemaakt dat hij naar haar toekomt als hij een probleem heeft met een andere leerling, waar hij zelf niet uit komt. Samuel bleek van goede wil om het te laten lukken en in staat om serieus na te denken over zichzelf en oplossingen voor problemen.

Vader heeft in de ouderbijeenkomsten van de trainer uitleg gekregen over manieren waarop hij Samuel kan helpen om rustig te blijven. Hierdoor snapt hij het gedrag van zijn zoon beter. En ook leeft hij zich in in de gevoelens en gedachten van Samuel.

Tussen school, Samuel en ouders is meer betrokkenheid ontstaan. Het extra contact resulteerde in voorspelbaarheid en vertrouwen.

EFFECTIVITEIT

Tools4school is gebaseerd op de erkende sociale en cognitieve vaardigheidstraining Tools4U (Albrecht & Spanjaard, 2011) en is opgenomen in de databank van het Nederlands Jeugd Instituut. Tools4School is ontwikkeld door PI Research in samenwerking met Pi7 partners De Bascule SOz, Onderwijsadvies, HCO en Praktikon. De training gaat uit van de cognitieve gedragstherapie en ontwikkelingspsychologie. De nadruk ligt op 'leren door te doen'. Er wordt gewerkt aan concrete, haalbare doelen, die de trainer samen met de leerling vaststelt in het trainingsplan.

Uit tussentijds onderzoek naar Tools4school blijkt dat vaardigheden van kinderen significant worden versterkt. Hierbij gaat het om affectieve en relationele vaardigheden (interpersoonlijke vaardigheden), vaardigheden op het gebied van

zelfbewustzijn en zelfsturing (intrapersoonlijke vaardigheden). Daarnaast blijkt dat op bijna alle doelen die zijn opgesteld door de leerling, ouders, school en de trainer, vooruitgang wordt gerapporteerd door al deze partijen (Regterschot & van Diest, 2015). Het behalen van deze successen werkt motiverend voor de leerling om het gedrag te blijven toepassen.

Interventie en opleiding

Voor meer informatie of een adviesgesprek over de interventie of de opleiding, kunt u contact opnemen met Marilou van Ginkel, tools4school@piresearch.nl U kunt uiteraard ook direct een aanvraag doen voor het uitvoeren van de interventie door een gecertificeerde Tools4School trainer.

Daarnaast kunt u zich laten opleiden tot Tools4School trainer. Dit kan bijvoorbeeld voor ib'ers ►

een manier zijn om passend onderwijs vorm te geven, doordat ze de interventie kunnen aanbieden aan leerlingen die op basis van hun gedrag opvallen. De manier van kijken naar gedrag om de functie van het gedrag beter te begrijpen, en daardoor nog beter en doeltreffender met de leerling te werken aan gedragsversterking. U kunt dan zelf leerlingen op uw school de training aanbieden. Daarnaast kunnen de technieken en hulpmiddelen worden ingezet bij leerlingen die net wat extra's nodig hebben, zodat er preventief wordt ingegrepen.

“Tools4School is een training die kinderen doet groeien. Zij leren meer zelfreflectie toe te passen, zicht te krijgen op een toekomstperspectief en de eigen beïnvloedbaarheid hierop en meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid te nemen. Ook gebruik ik sommige technieken vooral om toekomstperspectief en de invloed die je daar wel of niet op kunt hebben helder te krijgen en het vergroten van de motivatie om de handige oplossing te kiezen (de pen-en-papiertraining, de levenslijn). Mijn streven is om ook de veel actief te oefenen met behulp van rollenspelen in te passen op momenten dat een leerling een gedragsalternatief aangereikt kan worden, niet omdat het MOET maar omdat hij het WIL en KAN.”

Merel Schulte, orthopedagoog en Tools4Schooltrainer.

Tools4U in een schoolbrede aanpak zoals Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS) of de Kanjertraining

Omdat een integrale aanpak de kans op schoolsucces vergroot, implementeren veel scholen handlingsgericht werken. Daarnaast voeren zij gedragsbeïnvloedende programma's zoals SWPBS of de Kanjertraining in om gewenst gedrag te bevorderen en zo het schoolklimaat te verbeteren. Dit zijn schoolbrede programma's. Tools4School sluit goed bij deze programma's aan. Als een leerling onvoldoende profiteert van de schoolbrede aanpak, kan Tools4School een goede aanvullende interventie zijn (bij SWPBS een rode of gele interventie).

Enkele reacties van leerlingen en ouders over wat zij geleerd hebben door de training

Tools4School:

Leerlingen:

- Ik heb geleerd wat ik wel en niet moet doen op de nieuwe school.
- Wat je moet doen als je een andere mening hebt dan je docent.
- Hoe het werkt op het voortgezet onderwijs.
- Als ik boos ben even een moment voor mezelf nemen.

Ouders:

- Dat N. toch wel degelijk slim is en efficiënt.
- De behoeftes van M. zijn nog beter in kaart gebracht.
- Het is nu ook tot de school doorgedrongen dat P. meer maatwerk nodig heeft.
- dat J. ook wel eens goed meedoet met dit soort cursussen.

Over de auteurs:

DRS HERMA REGTERSCHOT en DRS HENRIKE VAN DIEST zijn werkzaam bij PI Research. Herma als trainer, ontwikkelaar en onderzoeker en Henrike als trainer en ontwikkelaar.

LITERATUUR:

- Diest, H.N. van & Albrecht, G., (2014). *Tools4School, training cognitieve en sociale vaardigheden binnen het onderwijs. Handleiding voor trainers.* Duivendrecht: PI Research
- Fall, A., & Roberts, G. (2011). High school dropouts: Interactions between social context, self-perceptions, school engagement, and student dropout. *Journal of Adolescence, 35(4), 787-798.*
- Regterschot, H.G. & Diest, H.N. van, (2015). *Uitkomsten tussenstand Tools4School.* Duivendrecht: PI Research
- Albrecht, G. & Spanjaard, H. (2011). *Tools4U. Training cognitieve en sociale vaardigheden als taakstraf voor minderjarigen. Handleiding voor trainers.* Duivendrecht: PI Research